

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 2 fl. brez pošte.

Číslo 30. V torek 20. julija 1852. I. tečaj.

Ljudska šola.

Človek je stvarjen tukaj Bogu služiti, in tam u nebesa priti. Nič ne pomaga človeku, da si cel svet pridobi, na svojej duši pa škodo terpi. Zato je taj za vsakega učitelja naj perva in naj svetjša dolžnost, na vso moč za to skerbeti, da bode svoje učence npravno odgojil, da bode njih mladahne serca omikal in požlahtnil. Pa vendar težavno je za učitelja, to svojo dolžnost zvesto spolnovati in tako pravi namen ljudske šole doseči. On naletina marsikaj težavnega in grenkega, kar mu to svoje opravilo teži in greni.

Že to, da je vsak človek, taj tudi vsak učenec in vsaka učenka, že od rojstva bolje k hudemu kot k dobremu nagnjen, da dobro scer hvali in hoče, hudo pa le dopernaša, že to nam pokaže in priča, kako težko in grenko mora biti, učence npravno odgojiti. Pa še več je reči, ki se pri npravnemu odgojevanju šolske mladine na pot stavijo. Pomislimo:

- a) da otroci še le začnejo u šolo hoditi, ko so že šest let minuli. Koliko hudega so že slišali in vidili! Kako so se že morebiti pokazili in pohujšali! Pomislimo:
- b) da so otroci le nektere ure na den u šoli in pred učiteljem. Kolikokrat se u slabih tovaršijah, po drugih hišah ja! clo doma ravno to podere in pokonča, kar je učitelj u šoli težko sozidal in na noge spravil! Slednič pomislimo:
- c) da učiteljski stan med drugimi stanovi u deržavi ni tako visoko postavljen, ni tako spoštovan, sloviten in bliščeč, kakor bi želeti bilo.

Iz tega pride, da beseda bornega učitelja le malo alj clo nič ne zda in se serca slabo prime, in da neumni in hudobni ljudje učitelja s njegovim naukom vred zasmehujejo in pri učencih ob vso čest in veljavnost pripravijo.

Ni se taj čuditi, da priden in zvest sejavec seje svoje žlahtno seme; pa ko seje, nekaj semena pade poleg pota, in se pohodi ter ptice ga pozobajo; — nekaj ga pade na skalo, požene scer, pa vsahne, ker nema vlage in potrebne mokrote; — nekaj ga pade med ternje, in ternje, ki š njim vred raste, ga zaduši.

Težavno in grenko je vse to, — pa vendar vse to pravega, zvestega, keršanskega učitelja ne moti in ne pobije. Slušajte, predragi učitelji! kar čast. gospod Dr. Step. Ilišević u svojej slavnej knjigi: „Obuka malenih“ tako mično in resnično pravi: „Dobra duša! učitelj malenih! ako Bog da, potuješ proti nebesih in seboj, kakor skerben oče svojega jedinca, vodiš za roko mlado svojo čedo. Kje so tvoji beli dvori? nizka hišica je čedno tvoje stanovanje. — Kje ti je tvoje zlato, kje srebro tvoje? destinsko nedolžno in nepokvareno serce, največe je blago in bogatstvo tvoje. — Kje ti je plačilo za žlahtne tvoje trudove? kdo te hvali? kdo le slavi? kdo te teši in tolaži? Še ima nektero serce, ki za te bije u poštenih grudih! alj večidelj edina je tvoja věst, ktera ti nalija polno čašo najslajše tolažbe. Tako se raduješ mirno in pokojno. Kadar bije za te slédnja ura, kadar sonce života tvojega k božjej gnadi zaide, — mirno moreš stisnuti oči, vzeti slovo od revne zemlje, in se podati u pravo domovino — na pot u nebesa! —

Naj tukaj ni za te veselja, naj povehne vse cvetje na stezi tvojej, za te je tamo gore nekaj drugega, nekaj boljega pripravljeno, tamo gore je tvoja biserkrona. — Kar si mogel, delal si, da razširiš kraljestvo božje na tem svetu, posijal si seme resnice, čednosti in človečje sreče. Ako ravno se ti prikazuje, da posijano seme ne poganja nobenega klasa, in zato da ga žeti ne moreš, vendar bodeš to, kar si u blagoslovu posijal, unkray groba žel, žel u veselju neizrečenem. Srečno si premagal in dokončal; in zato glej! na pragu blage večnosti stoji angel božji deržeči u roci biserkrono, da te š njo pozdravi — in okrona.

Kaj mora sedaj biti milie duši tvoje, kakor slišati besede božje: „Pridi blaženi Očeta mojega in poseduj kraljestvo, ktero ti je pripravljeno od početka sveta.“ Glej ljubi učitelj! to je tvoj poklic, to je tvoja tolažba! Odgoj in odreduj pobožno in pravno ljube svoje učence ter proslavi s tim Očeta nebeškega, in On te bode proslavil s slavo, ki ti tukaj u děl padla ni in ti bodeš iz edne stopnje slave na drugo vse višje in višje penjal se gorej. Slednič kadar te več ne bode na tem svetu, u milem in dragem spominu bode pri požnjem potomstvu živelo tvoje slavno ime in tvoje slavne dela; zakaj u sercih svoje mladine si postavil si spomenik, ktereга rija ne pokončati, molji ne snesti, tati ne vkra-sti, vihar ne podreti, in nobeden čas iz lica zemlje izbrisati ne more.“ —

Zdaj še le vemo, kaj šola velja.

(Dalje.)

Šola vsa nova in pridna.

Pervi dan po tem je bilo otrok že blizo sedemdeset v šoli. Zanikarne stariše so dali deželski gosposki v strahe vzeti. Perve dni so hodili gospod fajmošter sami v šolo gledat in pomagat. Razstavili so otroke na troje: pervince, ki so še le začeli, so posadili na prvo stran; viši šolce, ki so že po malim brali, so djali na drugo stran, na tretjo pa nar viši šolce, ki so se že nemšine učili. Vse je moralo po verstí biti. Kedar so eni brali, so drugi pisali. Pri keršanskim nauki so bili vsi eno uho; za to so pa tudi keršanski nauk le po slovensko učili. Nekteri nar viši šolci so kaj po nemško odgovorili, ki so se v dalne šole odpravljali. Šteli alj rajtali so iz glave, pa tudi s številkami na tabli, pa vse tako lepo po domače, da so se tudi stariši doma lahko s otrocimi poskušali. Pisali so lepe molitve, pa čedne pesmice tudi, ki so se jih naučili in po šoli zapeli.

V šoli je bilo prav debelo zapisanih

Deset šolskih zapoved.

1. Vsak šolar mora o pravi uri v šolo; kdor prepozno pride, alj ga clo ni, g. učitelju po tem pové, zakaj je mudilo?

2. Vsako mora biti čedno vmito in počesano; tudi nohti porezani.

3. Pred šolo in po šoli se pobožno moli; kdor zamudi, mora po tem v kot poklekniti in samo za se en Očenaš pomoliti.

4. V šoli mora vse tiho djati, kdor šepa alj pokoja ne da, se naj v kot zažene in samotež stoji.

4. Le po enim se hodi h potrebi, pa tiho zopet v šolo pride; zunaj postopati ne.

6. Med naukam jesti se ne sme, ne igrati, ne barantati.

7. Nobeno nima drugiga iz sovražtva alj brez sile toževati; povedati pa mora, kar se v šoli, alj po poti domu gerdega zgodi.

8. Vsako pove po resnici in pravici; legati Bog obvar!

9. K domu se ravno gre brez vse pomude, ne letati ne trušati, posebno pa suvati alj tepsti se nikar!

10. Vsako prinesi za šolo, kar je potrebnega za čitati alj pisati; pa lepo čedno. Tudi v šoli se kaj ne sme pomazati. Kdor škodo naredi, mora poverniti alj pa hitro za zamero prositi.

Kdor se je v epi alj drugi tih zapoved pregrešilo, je moralo na tabli pokazati, v kateri je krivo. Vsako saboto so prišli gosp. fajmošter alj pa gospod kaplan pregledat, koljko jih je pretečene dni iz šole ostalo, ter so vsako pobarali zakaj? Ako niso otroci povedati mogli, so rekli v nedelo očetu alj materi priti. Gospod učitelj so povedali pridne, pa tudi malopridne, ktere so gospod pokregali alj pohvalili. Vse je v šoli tiho dihale in čakalo, kaj bojo rekli.

Tako so navadili otroke pridno v šolo hoditi, in po cele kvatre niso enkrat iz šole ostali. Po tem so se pa tudi učili, da jih je bilo veselje gledati in poslušati v šoli, kakor doma.

(Dalje sledi.)

Ternje pri cvetlicah.

Marjanca gre s materjo na vert. V kotu verteca so bile razne cvetlice vsajene, ki so prav lepo cvetele in dišale. Marjanca gre naravnost k njim, da bi si jih natergala in venček spletla. Ali komaj mala deklica svojo ročico po rožicah stegne, se že naglo

odmakne in milo zajoka. Ternje, ki je bilo med cveticami skrito, jo je v perstek zbodlo in ranilo. Mati ji koj perstek obvežejo in ji zraven tako le govoriti začnejo: Marjanca, ti še ne veš, da je med cveticami tudi ternje skrito, ki lahko zbode in rani. Vidiš moja hčerka, taka je tudi v življenji. Kakor je med cveticami oestro ternje, tako je tudi med pridnimi in dobrimi otroci veliko slabih in hudobnih otrok. Ako imajo stariši dobre in pridne otroke, jim je to, kakor da bi imeli na svojem hišnem vertu polno naj lepših cvetic. Če so pa otroci malopridni in poredni, so ravno kakor ternje, ki dobre stariše v serce rani in bode. Tudi pri veselju na tem svetu je rado zmiraj kaj neprijetnega in grenkega. Povsod je tedaj rado ternje med cveticami. Marjanca, ti si še mlada in si podobna lepi cvetlici, ki lepo cveti. Bodi in ostani zmiraj dobra in pridna, da ne boš kakor ternje med cveticami, ki rani in bóde. Zraven pa tudi misli, če se ti bo kterikrat hudo godilo, da je pri cveticah vselej rado ternje, in da le v nebesih nam rasejo čiste prelepe cvetlice, ko ternja ni vmes. Če bomo dobri in pobožni, bomo šli vsi enkrat gori v nebeški vertec, kjer nam ne bodo prelepe cvetlice nikoli odcvetele, in nas nikoli ne bodo minule.

Tako lepo je dobra mamica svojo ljubo hčerko budila in učila. — Marjanca si je pa tudi matrne zlate nauke globoko k sercu vtisnila, in bila je zmiraj pridna, dobra in nedolžna deklica, kakor krasna cvetličica.

1. Na trati zeleni

Cvetlice cveto,
Me vabijo k sebi,
Rečejo tako:
Mladenči, deklice
So tudi, ko mé,
In kakor cvetlice
Med svetam živé.

2. Smo čverste in mlade,

Smo pisane vse;
Alj cvetje to naše
V nevarnosti je.
Ko pride prezgodaj
Vročina alj mraz,
Nam zvene prekmalo
Cveteči obraz.

3. Mladenči, deklice

So ravno takó,
So kakor cvetlice
V nevarnosti zló.

Zapelje se rado
Mladinsko serce,
In cvetje še mlado
Zapravljeno je.

A. Pr.

Ljubezniva otročiča.

Prav lep pomladanski dan je bil. Oče so obljubili Matička in Minco na vert peljati, kateri je pred mesticom ležal. Tačas, da se oče v svojej sobici oblečejo, ostaneta Matiček in Minca v bližnej sobi; Matiček prav vesel, da pojde na sprehod, po sobi poskakuje in odlomi po nemarnem cvetličico, ktero so oče v loncu s vso marljivostjo izredili. „Oj škoda!“ zakriči Minca in pobere cvetličico. Ravno jo po ročici suče, ko oče stopijo v izbo. „Kaj si pa naredila Minca?“ vprašajo oče serditi. Mojo cvetličico mi vtergaš, od ktere veš, da bi rad seme izredil. „Ljubi moj oče! prestrašena prosim, ne bodite jezni.“ Jezen, rečejo oče, ravno nisem, pa, ker bi ti na vertu, kateri ni naš, tudi tako rožo vtergati se podstopiti mogla, zato te ne morem seboj vzeti. Minca pobesi očeska in molči. Zdaj se Matiček ne more več zderžati. Solzice v očeh, stopi pred očeta rekoč: „Ne sestrice, ljubi oče, ampak jaz sem rožico odlomil, jaz moram torej doma ostati, Minca naj le gre s vami.“ V serce ganjen oče Matička noj Minco objeme rekoč: „Oba sta moja, ljubezniva otročiča, oba pojmeta s menoj. Rožica bi me nikdar tolikanj ne bila razveselila, kakor pa vajna ljubezen, in nada, da bodeta enkrat dva prav pridna človeka postala.“ Veselo okoli svojega očeta poskakaje sta šla na vert:

Pridni otročiči ljubijo se,

Kakor za brate in sestre to gre.

J. M.

Šegosužnik.

„O Bog daj norcam pamet!“ tak posili

Me zdihniti, mišjedlačna ko prismóda

Kadivši v zajterk smodko — tak zdaj „móda!“ —

Z gorečim kljunam ¹⁾, v terg prirogovili.

Oj gumpci ²⁾! se ne bote mu odkrili —

Njem', zvoljena v presnovo šol posóda

Ki méni bit', ker šolniku, opróda ³⁾,

Pomaga — stradat močnika h kosili!

1) S vžgano smodko. 2) tepci, bedaki. 3) orožnik; tukaj učiteljski pomočnik.

Kak vitez! Dnar za prazin dim zaméče,
S kim uk in knjige učenikam le smradi,
Pa vedno vmés čez revš'no prejavkuje!

Alj — nezmagljivo šege mik ga vléče!
„Praznuij trebušč, učenc smradú se vadi,
„Da mi le smodke dim spod berk šviguje!“

Rodoljubski.

Opomba. Vlegnilo bi se marsikomo zdeti nepravedno, zasmehovati zarolj občne razvade edinega učiteljskega pomočnika. Meni pa se pred vsimi nar smèšniši zdi, kdor „stradaje močnika“ vendar le „dnar za prazen dim zaméče“; in vreden osebne graje učitelj (toliko bolj pa njegov pomočnik) če on, ki je po svojim poklicu dolžán, sebi izročene učence le k pametnemu vedénji, k ponižnosti, varčnosti in drugim čednostim s besedo in djanjem napeljevati, se jim sam sebe izkazuje zgled slepiga posnemuha praznih nečimernost, in sužnika nar neumniisi šege, „dnar za prazen dim zamétati“, in raji lakot terpeti, kot tolako neumnost odpustiti. — Kaj pametniga se pa tudi zamore mladina učiti od šegosužnika, in kako veselje imeti do šole, od duha zasmradene, da komaj v nji dihati more?!

Pisatelj.

Fénelon, škof francoski.

Fénelona so nevošljivi in obrekvavni ljudi s dvora Ludovika XIV. odpodili. On se je trudil svojo čedo prav dobro pasti in osrečiti. Njegovo življenje je bilo pridiga, ki s deli uči. Večkrat je šel zvečer sam iz mesta, da bi se njegov duh v naravi zradoval. Enkrat pride v svete reči zamišljen v neko vas. Iz prve hiše zasliši jok in krik. Stopi v hišo in vpraša otroke: „Kaj jokate, ali vam morem pomagati?“ „Visokočastiti oče, odgovori žena, ne morete; naše krave že dva dni domu ni, morde jo je volk ujedel. Bila je nar lepša v vasi, črna s belo nogo in krotka ko jagnje. Bila je vse naše bogatstvo, od njenega mleka smo živeli.“ Pa vendar še tako dobite, odgovori nadškof. „O ne, pravi žena, jaz sim jo zredila, mene pozna.“ „Nikar se ne jokajte, pravi pobožni mož, Bog vam bo že pomagal. Lahko noč!“ — Ko se nazaj verne, vidi uro hoda dalječ od vasi nekaj živega v germovji. Kar zapazi černo

kravo. Prime jo za verv, ktero je okoli vrata imela, in jo pelje uro hoda nazaj pred hišo, in žena jo hvaležna v hlev pelje. Fénélon se misli hitro obrniti, ker je rekel, da ga doma težko čakajo. Ali mož, kteremu je kravo nazaj pripeljal, pokliče naglo pol vasi skupej, posadi sivega nadškofa na nosilo in tako ga pol vasi v slavji v mesto prinese. — Triglavski.

Drobtinčice.

* *U povestnici Goriške nadškofje*, ki je za ude družtva sv. Mohora že natisnjena, smo na str. 57 tole brali: „Slovensko govoré prebivavci severne, izhodne in južne grofovine. Po šolah se je nemško narečje učilo, sedaj se le u mestu (u Gorici) nemško uči, po deželi pa skoraj povsod materni jezik in sicer u desetih dehantijah slovenski, u petih pa taljanski.“ Dalej na strani 68: „Ker je goriško seminišče za bogoslovce štirih škofij napravljeno, se je takrat in se še sadaj vse po latinsko uči. Visokočastiti, naš zasluženi domorodec gospod Jožef Krobath so bili začeli slovensčino učiti, pa brez ploda; ker ni bil uk slovenskega jezika zapovedan predmet, so ga učenci kmalo opustili. Zavest namreč slavjanska je še le dremala. Še v drugič se je drugi gospod ravno tako tega dela lotil v letu 1840 ali 1841. Toda tudi ta skušnja ni nič zdala. Ako bi bili bogoslovci tako dobrega učnika zvesto poslušali in podložno vbogali, bi bili lahko že dolgo med ljudstvom sloveščini na noge pomagali. Posebno potreben nauk slovenskega jezika bi bil zdaj v seminišču, ko v persih toliko mladenčev tako pekoči plam ljubezni do domovine in maternege narečja šviga in gori.“

* *V Šentjurji poleg Krajna* so letas krasno šolsko poslopje sozidali. Dolgo, dolgo so se že pripravljali, in to potrebno srenjsko reč odlašali, tako dolgo, da se je sedanji gosp. župan te reči resnobno poprijel in tudi slavno izveršil. Skupni stroški so se narasli skorej do 2000 gld.

Vse se bo pozabilo, šola bo pa vendar ostala in stala v čast in dobiček pridnih srenjčanov. — Slava jim! —